

Starost vatrogasnog voznog parka u Republici Hrvatskoj

The age of the firefighting fleet in the Republic of Croatia

Vedran Runjić, dipl. pov.

SAŽETAK

U ovom radu je obrađena tema starosti sadašnje vatrogasnog voznog parka u Republici Hrvatskoj. Prikaz je pisan s aspekta vatrogasnog povjesničara, ne ulazi dublje u operativno-tehničku problematiku i ne daje ocjenu o kvaliteti voznog parka. U uvodnom dijelu je donesen kratak prikaz razvoja hrvatskog voznog parka kroz povijest. Slijedi odgovor na pitanje zašto i na koji način bi se povjesničari trebali baviti vatrogasnim voznim parkom, te kratke upute kako prikupljati i sačuvati podatke o vozilima, a koji mogu poslužiti za daljnje analize. Podaci o sadašnjem stanju voznog parka su preuzeti iz informatičkog sustava VATRONet. Cilj je bio ustanoviti starost vatrogasnih vozila, s naglaskom na broju vozila starijih od 30 godina koje koriste hrvatski vatrogasci. Na ovaj način je također prikazano kako koristiti moderne tehnologije za potrebe istraživanja vatrogasne povijesti. Prikupljeni podaci mogu poslužiti povjesničarima, ali i vatrogasnim stručnjacima za praćenje stanja voznog parka hrvatskih vatrogasaca.

Ključne riječi: stara vatrogasna vozila, statistika, VATRONet

Summary

This paper deals with the theme of the firefighting fleet age in the Republic of Croatia. The presentation is written from the aspect of a firefighting historian, does not go deeper into the operational and technical issues and does not give a rating on the quality of the firefighting fleet. In the introductory section, a brief overview of the development of the Croatian firefighting fleet through history is provided. There is also an answer to the question why and how historians should deal with a firefighting fleet, and brief instructions on collecting and storing vehicle data that can serve for a further analysis. Data on the present state of the fleet were taken from

the VATROnet information system. The aim was to establish the age of fire-fighting vehicles, with an emphasis on the number of vehicles used by Croatian firefighters over the age of 30. In this way it is also shown how to use modern technology for fire research purposes. The collected data can be used by historians and firefighting experts to track the state of firefighting fleet in Croatia.

Keywords: old fire trucks, statistics, VATROnet

UVOD

Introduction

Početak 20. stoljeća vatrogasna društva su većinom opremljena ručnim vatrogasnim štrcaljkama, manjim i većima, pretežno vučenima konjskom zapregom. Postupno se u upotrebu uvode i prijenosna centrifugalna vatrogasna pumpe na motorni pogon. Prva vozila su isprobana 1911. u Zagrebu. Od tada počinje opremanje voznog parka vozilima, ali samo u najvećim gradovima. Nabavljaju se namjenska vozila, ali često i opremaju osobna vozila bogatijih građani koji ih posuđuju na korištenje vatrogascima kao što su primjeri u Makarskoj (Baričević 1996.) i Maruševcu (Vrbanec 2017.) prije početka 2. svjetskog rata. Zagreb do početka 2. svjetskog rata ima respektabilan motorizirani vatrogasni vozni park. Nakon 2. svjetskog rata slijedi obnova. Veći broj zarobljenih vojnih vozila, i vozila iz tadašnjih snaga NOVJ-a, preuređen je za vatrogasne namjene (Gajdek 2010.). Jačanjem jugoslavenske industrije, počinje opremanje vatrogasaca domaćim vozilima (pr. TAM Pionir, prema Praga licenci). Postupno se motoriziraju i seoska društva, većinom vozilima domaće proizvodnje. Razdoblja 70-ih i 80-ih godina prošlog stoljeća i danas imaju zastupljen velik broj vozila tipa TAM, FAP, IMV. U Domovinskom ratu je, između ostalog, teško stradao i vatrogasni vozni park. Slijedi obnova, koju u početku čine vozila nabavljena iz donacija, većinom iz zemalja zapadne Europe. Vozila nabavljaju pojedinci, lokalne zajednice, ali se pokreću i akcije većih razmjera, poput Operacije Florijan (Kirinčić et al 2016). Jačanjem gospodarstva uslijedile su i kupnje novih vozila, međutim to je u manjini. Kroz projekt Vlade RH – Program nabave 210 vatrogasnih vozila u Republici Hrvatskoj nabavljeno je od 2003. do 2009., što je donekle obnovilo vatrogasni vozni park (Kirinčić et al 2016). Međutim, potrebe su velike, a potrebna ulaganja za cjelokupnu obnovu bila bi ogromna stoga vatrogasci nastoje obnoviti vozni park donacijama, kupnjom rabljenih vozila i sl.

VATROGASNI VOZNI PARK KAO TEMA ZA PO- VJESNIČARE – *The firefighting fleet as a topic for histo- rians*

Vatrogastvo ima duboku tradiciju u Hrvatskoj, s obzirom na primarnu djelatnost, gašenje požara, ali i na ulogu u lokalnoj zajednici. O vatrogasnim društvima je napisan niz monografija. Povjesničari su također obradili život značajnih vatrogasnih prvaka.

Do danas nisu detaljno obrađeni podaci o opremi hrvatskih vatrogasaca, kako od razvoja odore, znakovlja, tako do opreme za gašenje i na kraju vatrogasnih vozila. Monografije donose podatke o temi koju obrađuju. U njima je uglavnom suhoparno obrađena tema o nabavi vozila, bez dublje analize. Često nedostaju podaci i o vrsti vozila, a osobito o tehničkim karakteristikama. Tako se, primjerice, spominje kako vatrogasci koriste kamion od 3 tone (Runjić 2017.).

Obično se spominje samo način nabave i cijena vozila. Povjesničar može pristupiti temi iz:

1. tehničkog aspekta (tip vozila, namjena, tehnički podatci)
2. financijskog (cijena i način nabave-donacija, prikupljanje sredstava, državna ili lokalna sredstva)
3. značenje za zajednicu (proslava pri nabavi vozila, korištenje u lokalnoj zajednici)
4. upotreba vozila (na kojim požarima i kako je vozilo korišteno),

Ovoj problematici, osobito vezano uz tehničku stranu vatrogasnih vozila, najbolje je pristupiti kako i vojni povjesničari obrađuju vojnu opremu. Starost voznog parka predstavlja problem vatrogascima, ali je svakako zanimljiva povjesničarima vatrogastva jer se vozila koja su predmet njihova zanimanja mogu još vidjeti po vatrogasnim postrojbama. U potragu za podacima o starim vozilima najbolje je krenuti od postrojbi koje su ih koristile ili ih još koriste. Potrebno je pogledati njihove arhive. Podaci se često nalaze ne samo na knjižicama vozila ili u ugovorima o kupnji. Kao primjer, vrijedi spomenuti DVD Bobovec koji je 60-ih godina prošlog stoljeća nabavio vozilo koje se u spisima navodilo kao kamion od 3 tone. Tek u jednom financijskom izvještaju se spominje popravak vozila DOGE. Iz toga smo zaključili da se radi o DODGE-u iz

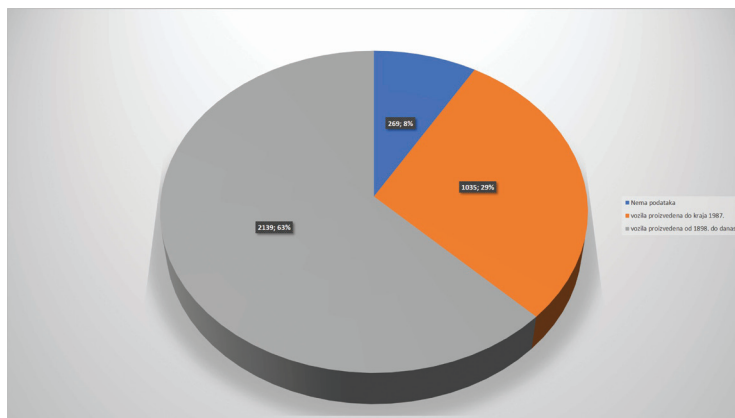
2. svjetskog rata (Runjić 2017.). Podatke je moguće naći i u arhivima vatrogasnih organizacija, raznih udruga i ustanova te u lokalnim arhivima. Od velike pomoći su usmena svjedočanstva vatrogasaca koji su koristili navedena vozila, ili osoba koje su na različite načine bile uključeno u nabavu. Potrebno je pratiti medije iz vremena nabave ili korištenja vozila, osobito na lokalnoj razini. Fotografije nose niz informacija, pogotovo o promjenama na vozilu. Iste je potrebno datirati, sačuvati i digitalizirati. Potrebno je prikupiti tehničke podatke o vozilu (mjere, snaga motora, vatrogasna oprema na vozilu), načinu nabave, cijeni, načinu korištenja vozila (Šmejkal 2002.). Treba zapisati zanimljive priče o vozilu, situacije u kojima se ono našlo s posadom i sl. Posebno su za razmatranje zanimljiva rijetka vozila, prerađena vozila i domaća vozila. Pri prikupljanju podataka, obavezno treba citirati izvore (Nikolić Jakus 2008.). Stara vozila je potrebno za početak locirati, fotografirati i zapisati podatke o njima. Na taj način će se barem sačuvati osnovne informacije o vozilu. Ako se želi sačuvati u cijelosti, vozilo je potrebno garažirati, što svakako predstavlja problem jer u pravilu društva nemaju dovoljno garažnog prostora. Potom je moguće pristupiti obnovi vozila, ili u boljem slučaju restauraciji, u suradnji s Hrvatskim restauratorskim zavodom. U oba slučaja potrebna su veća financijska sredstva koja društva gotovo u pravilu nemaju. Vozila je moguće sačuvati u vatrogasnim organizacijama, lokalnim i držanim muzejima. Međutim, opet se javlja problem prostora. Mogućnost čuvanja malog dijela vozila u Muzeju hrvatskog vatrogastva bit će moguć tek po proširenju Muzeja.

ANALIZA PODATAKA IZ VATRONETA - *VATRO-net data analysis*

Podatke o broju i starosti vatrogasnih vozila dobiveni su iz informatičkog sustava Hrvatske vatrogasne zajednice VATROnet na dan 8. kolovoza 2017. godine. Konačne podatke i rezultate rada treba uzeti sa zadržkom, jer velik dio vozila nije unesen u VATROnet. Iz sustava možemo saznati broj i vrstu vatrogasnih vozila koja su na raspolaganju dobrovoljnim vatrogasnim društvima, javnim vatrogasnim postrojbama i vatrogasnim postrojbama u gospodarstvu. Sustav bilježi podatke o vlasniku, pripadnosti VZO, VZG i VZZ, godini proizvodnje, tehničkim podacima o vozilu i vatrogasnoj namjeni prema (Tipizacija vatrogasnih vozila, 2010.), količinama sredstava za

Grafikon 1. Odnos vozila starijih od 30 godina prema ukupnom broju vatrogasnih vozila u RH

Graph 1. The proportion of vehicles older than 30 years to the total number of fire brigade vehicles in the Republic of Croatia

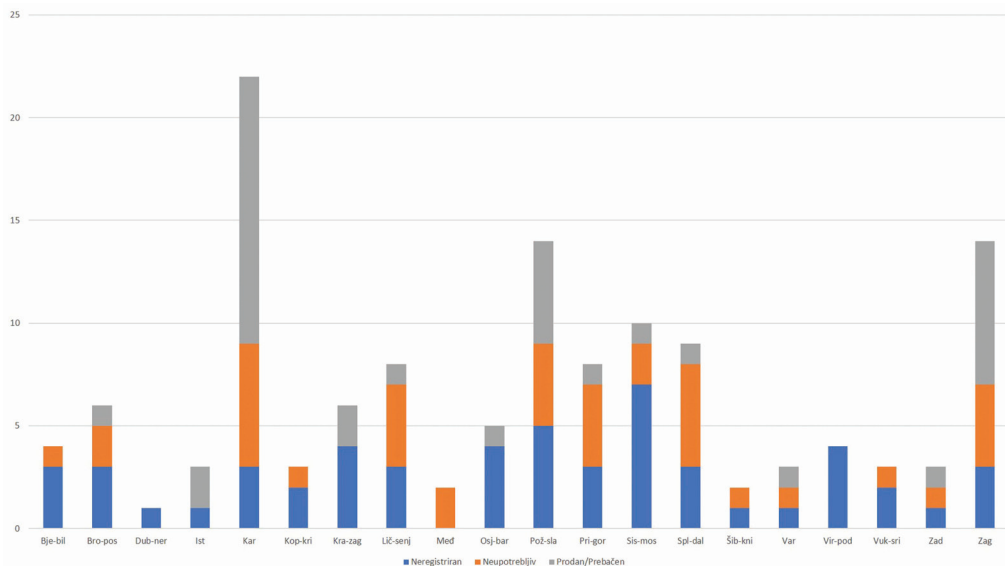

gašenje, vatrogasnim pumpama postavljenima na vozilo, i sl. Sustav nudi mogućnost prebacivanja željenih podataka u excell tablicu, što uvelike olakšava razvrstavanje potrebnih podataka. Navedeni podatci se mogu koristiti za izrade raznih statistika te za proučavanje sa stajališta vatrogasne struke, ali i vatrogasne povijesti te razvoja vatrogasne tehnike. Velika prednost za potrebe povjesničara i muzejskih djelatnika je što navedeni podaci u velikoj mjeri odgovaraju parametrima koji se nalaze u Pravilniku o sadržaju i načinu vođenja muzejske dokumentacije o muzejskoj građi. Malim doradama, podatci se mogu prilagoditi navedenom pravilniku te koristiti prema pravilima muzejske struke. Početkom obrade podataka uočena je jedna manjkavost, a to je da dio vozila nije unesen u sustav VATRONet. Također, dio operatera nije unio sve tražene podatke u sustav. Posebna poteškoća za ovaj rad je što za određen broj vozila nije navedena godina proizvodnje. Postoji mogućnost da dio vozila nije unesen u sustav, a da je za dio vozila nenamjerno, unesena kriva godina (npr. Steyr iz 1880.). Također nisu uneseni svi podatci o vrstama vozila, njihovoj vatrogasnoj namjeni do tehničkih podataka o vozilu. Kada budemo imali sve potrebne podatke moći ćemo stvoriti precizniju sliku o stanju hrvatskog vatrogasnog voznog parka.

Glavni parametar uzet u obzir pri pisanju ovog članka je godina proizvodnje vozila. Kako je ustaljeno da u oldtimer vozila spadaju vozila stara od 30 godina na više, kao referentna godina je uzeta 1987. U sustav su sa danom 8. kolo-

Grafikon 2. Neregistrirana, neupotrebjiva i prodana vozila po županijama

Graph 2. Unregistered, unusable, and sold vehicles by county

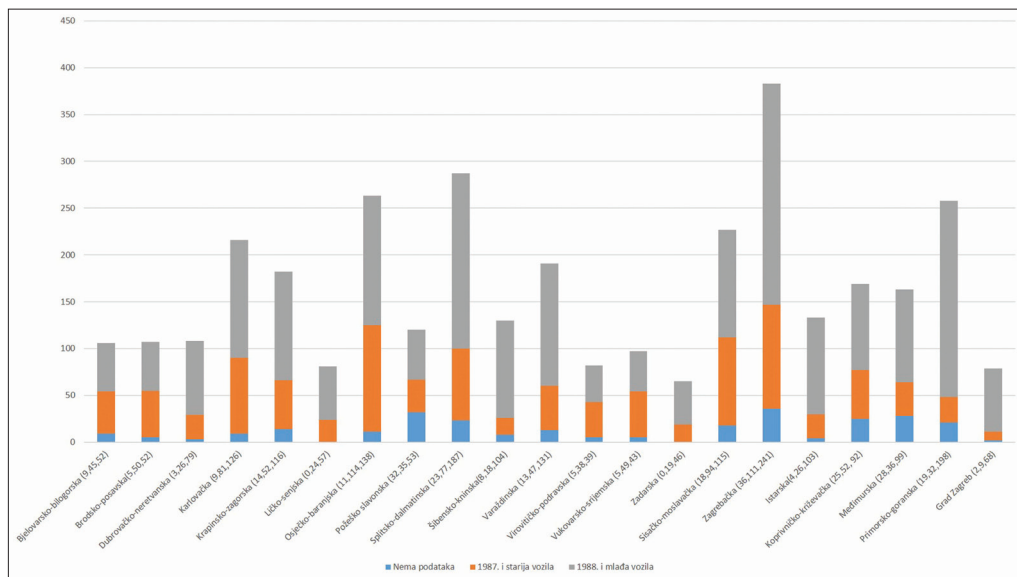
voza 2017. godine unesena 3443 vozila. Od navedenog broja, uneseno je i 7 zrakoplova koja su izostavljena iz razmatranja. U sustavu se nalaze i prikolice koje su uvrštene u razmatranje. Za 269 vozila nije unesena godina proizvodnje ili je unesena pogrešna godina (npr. 1769.), iako među njima ima vozila koja bi odgovarala glavnom parametru (TAM, FAP). U kategoriju vozila iz 1987. i starijih godina upisana su 1035. Prosječna starost unesenih vozila je 22 godine. Vozila mlađih od 30 godina ima 2139 (dijagram 1). Sva navedena vozila su upisana kao upotrebjiva.

Posebno smo izdvojili neupotrebjiva i neregistrirana vozila. Prema podacima iz Vatroneta takvih vozila ima ukupno 131. Prosjek starosti ovih vozila je 33 godine. U ovoj kategoriji se nalazi veliki broj vozila zanimljivih za povjesničare i muzealce.

Raspored vozila starijih i mlađih od 30 godina može se vidjeti u sljedećem dijagramu:

Grafikon 3. Broj vozila starijih i mlađih od 30 godina po VZŽ i VZGZG

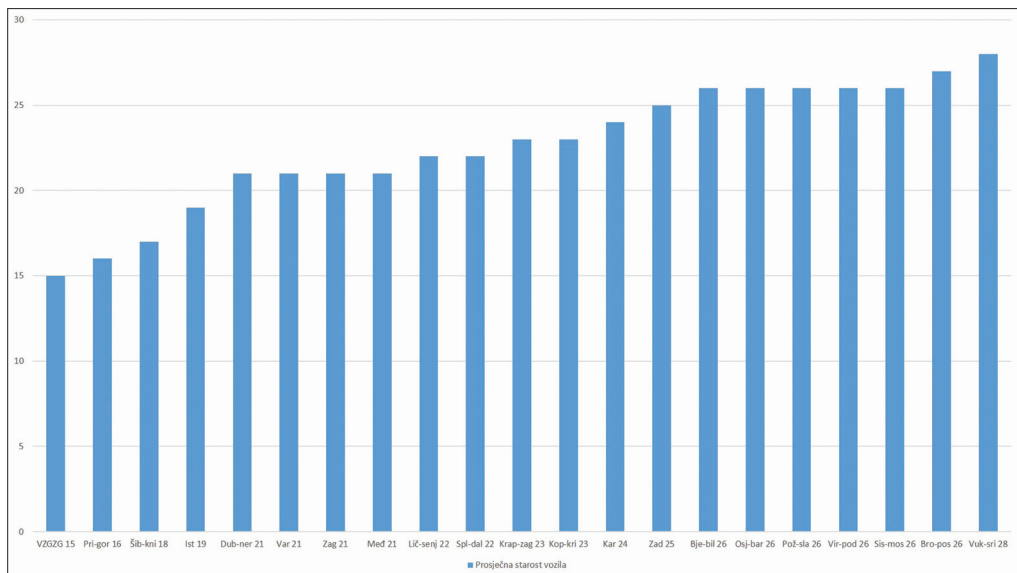
Graph 3. The number of vehicles older than 30 years according to VZŽ and VZGZG

Prema ovim podacima najviše vozila starih 30 i više godina je u VZŽ Osječko-baranjskoj 114, VZŽ Zagrebačkoj 111 i Karlovačkoj 81. Najmanje vozila starijih od 30 godina ima VZ Grada Zagreba 9, VZŽ Šibensko-kninske 18 i VZŽ Zadarske 19.

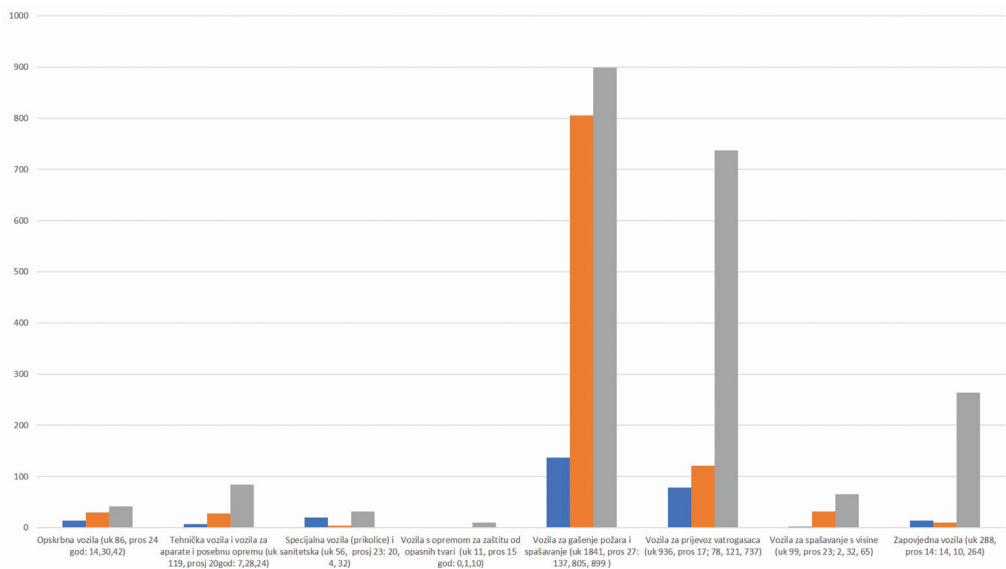
Grafikon 4. Prosječna starost vozila po VZŽ i VZGZG

Graph 4. Average vehicle age according to VZŽ and VZGZG

Grafikon 5. Broj vozila starih 30 i više godina prema vatrogasnoj namjeni (plavo-neuneseni podaci, narančasto-do 1987., sivo-od 1988.)

Graph 5. The number of vehicles aged 30 and over according to firefighting purpose (blue – data not added, orange – to 1987, gray – from 1988)

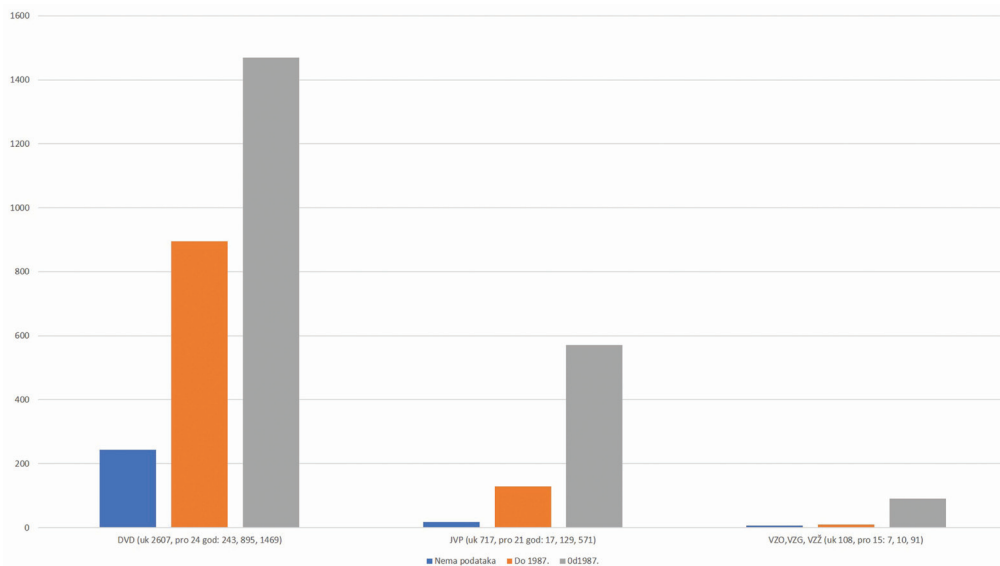

Prosječna starost vozila po VZŽ i VZGZG može se vidjeti u dijagramu 3. Najmlađa vozila u prosjeku ima VZ Grada Zagreba (15 godina), VZŽ Primorsko-goranska (16) i VZŽ Šibensko-kninske (18). Prosječno najstarija vozila su u Vukovarsko srijemskoj županiji (28).

Raspored vozila starih 30 i više godina prema vatrogasnoj namjeni možete vidjeti u dijagramu 5. Ovo je podatak koji možda najviše zanima javnost. Najmlađa su zapovjedna vozila koja su stara 14 godina, a samo 10 od 288 je starije od 30 godina. Slijede vozila s opremom za zaštitu od opasnih stvari, sa 15 godina, kojih ima i ukupno najmanje. Tehnička vozila su prosječno stara 20 godina, a opskrba 24. Vozila za prijevoz vatrogasaca su prosječno stara 17 godina. Od njih 936, 78 ih je starije od 30 godina. Vozila za gašenje požara su prosječno stara 27 godina, a čak 805 od ukupnih 1841 je starije od 30 godina. Vozila za spašavanje s visine su prosječno stara 23 godine. Iz ovih podataka je vidljivo da najmlađi dio voznog parka čine zapovjedna i vozila za prijevoz vatrogasaca, prvenstveno jer su za nabavu tih vozila potrebna manja sredstva. U mlađa vozila spadaju i vozila za zaštitu od opasnih stvari, kojih je najmanje i ne koriste se često. Broj starijih i novi-

Grafikon 6. Starost vozila u DVD, JVP, VZO/VZG/VZŽ

Graph 6. Vehicle age in DVD, JVP, VZO / VZG / VZŽ

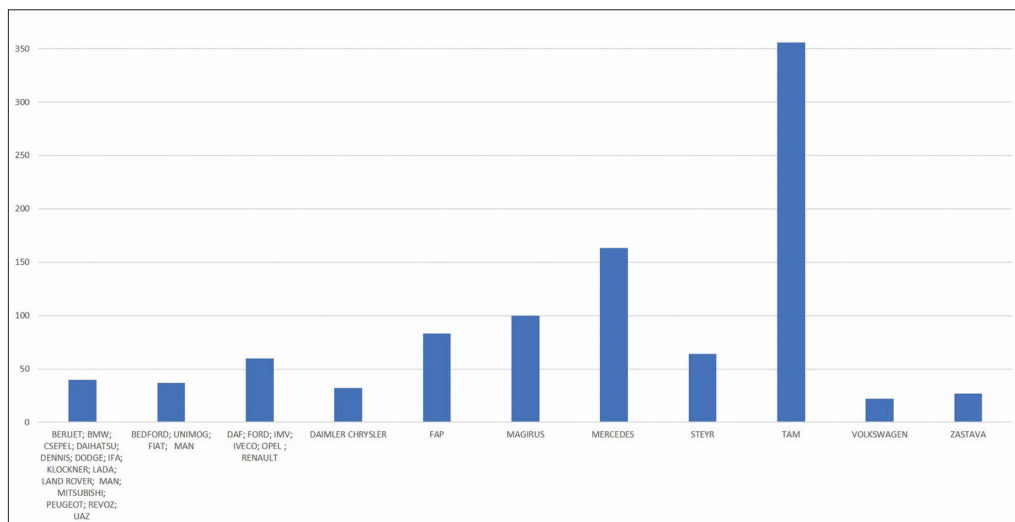

jih vatrogasnih vozila i vozila vatrogasne namjene prema starosti, a po dobrovoljnim vatrogasnim društvima, vatrogasnim zajednicama i javnim vatrogasnim postrojbama donosi dijagram 6. Vozila nisu podijeljena po namjeni ni po županijama, već samo po ustrojstvu postrojbi, tj. zajednica kojima pripadaju. Vatrogasne zajednice uglavnom imaju zapovjedna vozila i vozila za prijevoz vatrogasaca, stoga ta vozila i imaju najmanju starost, prosječno 15 godina. Dobrovoljna vatrogasna društva imaju prosječno stara vozila 24 godine, a 895 vozila je starije od 30 godina. Profesionalne vatrogasne postrojbe imaju vozila stara 21 godinu, a 129 ih je starije od 30 godina.

Zanimljivo je pregledati statistiku prema proizvođaču vozila. U referentnoj kategoriji po starosti od 30 godina i više najviše ima vozila proizvođača TAM, ukupno 381. Drugi po brojnosti je Mercedes sa 170, a treći Magirus sa 88 vozila. Slijedi FAP sa 83 vozila, Steyr sa 64, Daimler Chrysler 32, Zastava 27 i Volkswagen 22. Nešto rjeđa su vozila proizvođača Bedford (5); FIAT (4); Unimog (9); Iveco (15), Renault (5), Opel (6), MAN (8), Ford (12), DAF (15), IMV (18). Najmanje zastupljena vozila sa svega nekoliko zabilježenih komada su Citroen 1; Nissan 1; Csepel 2; SCAM1; IFA 1; Land Rover 1; Mitsubishi 1; Revoz 1; Volvo 1; Dennis 2; Berliet 2; BMW 1; Lada 4; Peugeot 2; UAZ 4; Bedford 5; Dodge 6; Klockner 4 Za 20 vozila nema podataka o proizvođaču.

Grafikon 7. Vozila stara 30 i više godina po proizvođaču

Graph 7. Vehicles aged 30 and over according to manufacturer

Prema podacima iz VATRONeta top 10 najstarijih MOTORNIH vozila kojima raspolažu hrvatski vatrogasci su:

Red. br.	Vatrogasna postrojba	VZŽ	Godina proizvodnje	Proizvođač i tip vozila	Vatrogasna namjena - tip
1.	DVD Bistra	VZZŽ	1957.	Mercedes	Vozilo za gašenje požara
2.	JVP Grada Rijeke	VZPGŽ	1958.	Mercedes	Vozilo za gašenje požara
3.	DVD San Marino	VZPGŽ	1960.	Mercedes	Vozilo za gašenje požara
4.	DVD Ribnik	VZKŽ	1962	Klöckner	Vozilo za gašenje požara
5.	DVD Ivanec	VZZŽ	1963.	Mercedes	Vozilo za gašenje požara
6.	DVD Koritna	VZOBŽ	1963.	n/a	Vozilo za gašenje požara
7.	DVD Gornji Kraljevec	VZMŽ	1964.	Mercedes	Vozilo za gašenje požara
7.	DVD Otok	VZVSŽ	1964.	Mercedes	Vozilo za gašenje požara
8.	DVD Viduševac	VZSMŽ	1964.	Magirus	Vozilo za gašenje požara
9.	DVD Svinajrevci	VVVSŽ	1964.	Magirus	Vozilo za gašenje požara

Najstarije vozilo čiji se podatci nalaze u VATRONetu je TAM Pionir iz 1952., iz DVD-a Godinjak, koje je navedeno kao otpisano te stoga nije uvršteno u tablicu.

ZAKLJUČAK

Conclusion

Vatrogasni vozni park u Hrvatskoj pruža niz tema za istraživanje vatrogasnim stručnjacima, povjesničarima i ljubiteljima vatrogasne tehnike. Moguće je istraživati vrste i namjenu vozila, načine nabave, ulogu vozila za zajednice. Dio rada donosi osnovne upute o obrađivanju podataka o starim vozilima za potrebe povjesničara. Naglasak ovog rada je dan na starosti vatrogasnih vozila. Temeljni izvor podataka je informacijski sustav VATRONet. Prema unesenim podacima na dan 8. kolovoza 2017. godine, izrađena je statistika o starosti vatrogasnih vozila. Podatci su obrađeni prema godini proizvodnje, namjeni vatrogasnih vozila, rasporedu vozila po županijama i rasporedu prema ustrojstvu vatrogasnih subjekata (javne vatrogasne postrojbe, dobrovoljna vatrogasna društva i vatrogasne zajednice). Tako je prosjek starosti vatrogasnih vozila u Hrvatskoj 22 godine. Najmlađa vozila su u Vatrogasnoj zajednici Grada Zagreba, a najstarija u Vatrogasnoj zajednici županije Vukovarsko-srijemske. Vozila u dobrovoljnim vatrogasnim društvima su prosječno stara 24 godine, a u javnim vatrogasnim postrojbama 17. Cilj rada je utvrditi starost vatrogasnog voznog parka te dati relevantne podatke o ovoj temi za upotrebu vatrogasnim stručnjacima, povjesničarima i javnosti. Sadašnji podaci mogu biti temelj za daljnju obradu i izradu kvalitetne baze podataka kojom se može pratiti stanje vatrogasnog voznog parka u Hrvatskoj.

LITERATURA

Bibliography

1. Baričević, J. (1996): *Dobrovoljno vatrogasno društvo grada Makarske 1936. - 1996. DVD Makarska, Makarska*
2. Gajdek, Đ. (2010): *Stoljeće profesionalnog vatrogastva Zagreb 1910. - 2010. JVP Grada Zagreba, 2010.*
3. Kirinčić, M., Novak, A., Runjić, V., Šoštatić, V., (2016): *140 godina Hrvatske vatrogasne zajednice. Hrvatska vatrogasna zajednica, Zagreb*
4. Nikolić Jakus, Z. (2008): *Uvod u studij povijesti : historiografski praktikum. Leykam international, Zagreb*
5. *Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja muzejske dokumentacije o muzejskoj građi. Narodne novine 108/2002*
6. Runjić, V., 2017.: *Dobrovoljno vatrogasno društvo Bobovec 1947. - 2017. DVD Bobovec, Bobovec*
7. *ipizacija vatrogasnih vozila, 2010., Hrvatska vatrogasna zajednica: <http://213.191.137.190/Dokumenti/Tipizacije/TipizacijaVatrogasnihVozila.pdf>*
8. Šmejkal, Z., 2002: *Vatrogasna vozila. Hrvatska vatrogasna zajednica, Zagreb*
9. Vrbanec, J., 2017: *Dobrovoljno vatrogasno društvo Maruševac – 110 godina humanog rada i postojanja 1907. – 2017. DVD Maruševac, Maruševac*